

ANTOLOGIA DE TEXTOS DE LA RUTA LITERÀRIA "NARCÍS OLLER"

PEL BARRI ANTIC DE VALLS

Societat Narcís Oller

(<http://www.narcisoller.cat>)

Parada 1. Punt de trobada: Plaça del Quarter , davant el monument a Narcís Oller

Si m'hagués de definir: sempre he estat fogós i impressionable, sempre he estat una criatura. Vaig néixer aquí, a Valls, l'any 1846, i vaig estudiar Dret a Barcelona. M'he dedicat professionalment a l'ofici de procurador dels tribunals. Sóc molt patidor perquè em prenc molt seriosament l'ofici d'escriptor, i com que només puc escriure durant les vacances d'estiu, la feina se m'acumula i em queden molts projectes al calaix; com una vegada que vaig patir una malaltia a la vista que em va impedir escriure durant uns 7 o 8 mesos, no sé com me'n vaig poder sortir! Sempre m'ha interessat la meua època i el meu entorn: la política en curs, la psicologia social...

(Memòries Literàries)

Parada 2: Carrer de la Cort (dins la Capella del Roser)

De sobte, en Lluís, amb veu enèrgica, preguntà:

- Vol una prova?

- De què? -saltà la Toneta, tremolant.

- Fora papereries. Toneta: jo l'estimo; vostè m'estima. Les grans felicitats són les temudes...Vostè tem...Jo temeria, també, si no em sentís , aquí dins, un foc que em dóna força, que m'aixeca, que em fa home per primera vegada; però home resolt, ferm i ardit per a salvar-ho tot, per a guanyar-ho tot.

La Toneta es posà com una brasa, el mirà, sorpresa, de fit a fit, i, de sobte, envaïda d'estrany dolor, deixà caure de les mans la feina per apoderar-se del mocador i amb ell amagar-se la cara i tapar-se ben fort la boca per ofegar-se el sanglot.

- Vostè plora, Toneta...féu l'estudiant, més enardit cada volta i agafant-la amorosament pel braç. La cosidora sacsejà el colze , i, aixecant-se, entrà a la sala, deixant-se lliscar per la paret, fins a caure per la cadira més pròxima.

- Sí, Toneta: plora, plora a doll! ...Obre'm el pit...desfoga el cor! - I amb veu suau, emmelada, però trencada pel sentiment, afegia, quasi a cau d'orella: - Jo t'estimo, t'estimo amb tota l'ànima; com tu, sí, com tu. En vols una prova? demana-me-la.

(La Papallona)

Parada 3: Sala de Plens de l'Ajuntament

-Pepet, Pepet: saps què estava pensant? Què hauríem de donar refresc a aquests senyors. Al cafè d'en Manelet han fet gelats.

-Vatualisto! ¿com no hi hem pensat abans? - exclamà en Rodon pegant un cop de taló a terra.- ¿I com ho saps, que hi ha gelats?

- Ara n'he vist passar dues grans safates cap al carrer de Santa Maria. - I, com veiés que en Pepet no hi queia, prosseguí: - Encara no ho endevines, home? A can Galceran on vols que vagin, per allí?

- Ah! si, sí. Cuita, cuita: que en portin. Però fem-ho bé: no en diguis res a ningú fins que els tinguem: no t'exposis a un xasco.

(Vilaniu)

Era altot i ossut, però magre i cappellet. Com a bon moreu, tenia negres els cabells, sempre arranats, i eren també negres nines les dels seus ulls, fredes i escorcolladores mentre escoltava, guspirejants o dolces quan la seva paraula ho requeria. Gairebé barbamec, tenia, no obstant, gruixudes celles, unides sobre el seu nas llarguet i cantellut. Però el que més caracteritzava aquella figura era la boca, tirada endavant com la del furó, amb els seus llavis tan prims i cenyits a l'os, que no podia badar-los sense fer l'efecte que ensenyava les dents per mossegar.

(L'escanyapobres)

La flaca d'en Rodon era precisament fer-se sempre bocades de ric i esplèndid. "Com diantre no se li havia acudit, allò del refresc!... Ca!, si, parlant del governador i d'en Galceran...Malviatge! ves quin paper que s'exposava a fer, ara!"

I, tot malhumorat, s'atansà a sos amics enrotllant-se nerviosament entre els dits la cadena del rellotge. Justament en Tomaset, a prec de la pubilla, contava altre cop l'escena del desmai, de la qual pogué gaudir-se així en Rodon.

Però la llarga corrua de moixigangues, precedida d'un espadat de cinc, començava a desfilars per sota el balcó als eixordadors desconcertats de músiques i gralles. En Tàrrega s'abocà a la barana cridant a son costat a l'inseparable Rodon. La pubilla quedà entre aquest i don Tomàs, qui, pretextant poc lloc, s'aprofità acostant-se a la seva veïna tant com pogué.

(Vilaniu)

Aconsolat el nen, el farcell donat a la minyona, l'Anneta, amb el fill al braç perquè no l'hi arrabassés son marit, contemplà per darrera volta, a través de les llàgrimes, sa cambra nupcial, el niu de sos amors, el llit on havia pensat morir, on havia dat la vida a aquell ésser avui ja desvalgut. I, fent un sobtat esforç per asserenar-se, baixà resoltament...La veu de son marit, cridant-la amb un to de prec que condolia, la

féu tornar enrera. Aquella veu venia de la cuina. Les cames se li segaren: un pressentiment vague, però horrible, li lligà el cor. Instintivament donà el nen a la criadeta, i entrà a la cuina, Per una reixa que dava al celobert hi entrava una claror cendrosa.

Sota aquella reixa, mig desmaià en una cadira, hi havia son marit, un braç cavalcant en l'obertura de la brusa, l'altre penjant de gairell, com son cap. No es movia, no deia res. L'Anneta, enlluernada per la clapa de claror de la finestra, sols el veia a contrallum, com una ombra confusa. El silenci l'alarmà, i oblidant tots sos determinis, s'hi acostà- Veu que té tancats els ulls, groga la cara. Ja no repara a tocar-lo: una suor freda banyava sos polsos.

- Llorenç, Llorenç, què has fet?

Ell badà els ulls, i signant amb el cap l'aigüera, amb aire desmaià mormolà:

- No et pegaré més: no em deixis.

Per un miracle de Déu l'Anneta no caigué a terra sense sentits. Sobre el marbre de l'aigüera es dessagnava una mà sola, separada del cos. Una petita destrat al costat, salpicada de sang, encara fumava. Era l'expiació d'un salvatge! la mà de la bufetada!

(La Bufetada)

Parada 4: Arcs de ca Magrané i Església de Sant Joan

Vint minuts després eixien de casa pare i fill, encaminant llurs passos a la plaça de les Monges per carrers de dreuera, carrers foscos, plens de giragonses, i solitaris malgrat l'animació del dia. Don Ramon, atret per l'imant de l'adoració, caminava com un portables, salvant, amb tot i sa gruixària i sos anys, els alts i baixos del mal empedrat, amb lleugers saltirons, i portant davantera a son fill. Aquest seguia gairebé arrossegat per força, ensopegant amb les pedres, lliscant pels clots.

Ambdós homes, bon xic més calmats, es dirigiren a la sala. Aquesta ja era plena de senyors, drets, formant grupets, parlant baixet. En Foix anà estrenyent mans, silenciós, acompanyant l'estreta encaixada amb una torçada de cap, tota compungida, que volia dir: - Gràcies. ja ho veuen. Per fi sos ulls descobriren el governador, que li allargà ambdues mans.

- ¡Cuánta molestia!- féu en Foix, ahora que li saltava una llàgrima d'agraïment - . Ah! ¿I vostè, mossèn Ignasi? Dispensi'm: no l'havia vist. Estic no sé com.

A poc a poc anaren entrant les primeres figures de la banca, del comerç, de la Borsa, de la política, encabint-se com pogueren en aquella saleta, pel rebedor, pel menjador, pels estrets corredors d'aquell piset. Tota una gentada s'arreglerava escala avall, es premsava dins el portal, o esperava fumant a baix a la placeta, ocupada ja pel gran cotxe de luxe, els de respecte, i llargues fileres de nois de l'Hospici i noies de la Misericòrdia.

Però els fums que tornaven a pujar al cap d'en Foix li esvaien altra volta els records negres. "La presència d'aquells milionaris, de les autoritats, de les primeres potències de Barcelona, plantades en vano davant d'ell, era ben bé l'apoteosi d'aquella celebritat tan sospirada, obtinguda a còpia d'afanys i contratemps. En Jordi havia tingut raó: havia arribat al capdamunt, era l'home del dia".

(La Febre d'or)

Parada 5a: Plaça del Carme (antic sindicat, davant l'hort del Carme)

Ben aviat, enmig de la gentada, s'obrí un petit clap, al centre del qual es col·locà un home espitregat, ample de pit, de coll robust, massís de cames, nervut de braços i de cap petit (personificació vivent de l'Hèrcules mitològic), qui, amb la major naturalitat, es disposava a ésser la pedra fonamental de la columna humana que anava a erigir-se. Dos més, rivals de la seva fortalesa, es brindaren a servir-li de

crosses agafant-li els braços, que col·locaren sobre llurs espatlles. Així posats, almenys una vintena d'homes s'agarbonaren a l'entorn d'ells tres, formant un ample pedestal que, per estranya atracció de la voluntat, constituïa una sola massa, tan compacta i resistent que ni d'ull de serp. Ací i allà, escalaven el primer home que tenien davant joves i xicots de totes mides; i, encara no es veien segurs dalt de la pacient espatlla, emprenien, com per un pla pedregós, airós camí cap a aquell pedestal, passant per damunt de les espatlles de l'apinyada munió que s'oferia sense esforç, ni girant tan sols el cap, a servir de camí públic. La gralla començà la tonada del castell, el més resistent dels que venien caminant per damunt de la gent anà a posar-se dalt les espatlles de l'hèrcules, i, en menys d'un Jesús, es veieren aixecar-se cent braços d'acer del pedestal, i encastar-se a les pantorrilles d'aquell segon altres tantes mans ossoses i aferradisses com les urpes del lleó.

... Llavors era de veure com, al compàs del castell, creixien l'entusiasme i l'expectació de la multitud. El segon podia amb prou feines sortejar, amb el seu enginy de casteller, els balanceigs que l'ascensió de nous individus produïa al castell, cada cop més alt. Aquell feix de braços més forts que el ferro li sostenien les cames en la més absoluta immobilitat, però, de genolls amunt, el cos li brandava de davant darrera, i sols amb la seva voluntat, més puixant encara que les seves hercúlies forces, podia dominar la tendència a aclofar-se que als genolls i a la cintura li imposava l'enormitat de pes i de balanç.

—Ai, ai, ai!—exclamaven els més llecs en veure el tremolor que ocasionava la pujada de l'inxaneta.

—Ànimo! avant, avant! —cridaven els altres.

I l'inxaneta, nen de nou anys, angelet que havia de coronar aquella columna de la supèrbia humana, seguia sa penosa ascensió com un gat de mar per l'antena d'un vapor fuetejat pel vent, sense mirar a baix, on tenia el perill, sinó a dalt, on tal volta veia l'esperança allargant-li aquella mà invisible a què deu l'home ses majors

empreses. Cada balançada del castell, la mes imperceptible genuflexió d'un casteller, produïa en aquella mar de gent un corrent secret que esglaiava els cors i acabava esbravant-se pels llavis en una remor sorda i perllongada com la de les ones.

—Avant ! avant i fora ! cridaven de baix. I la gralla ajudava a l'encoratjament estirant la cadència de ses darreres notes tant com ho consentia el pulmó.

De sobte esclatà un picament de mans universal: l'enxaneta estava dempeus dalt de l'aixecador, i, mig aclofada encara, feia amb els braços aquell moviment d'ales que entre els de l'ofici s'anomena l'aleta. La gralla, amb una nota prima, perllongada i estrident com el gemec suprem d'un gran esforç vençut, acompanyava aquell senyal de triomf. El castell estava fet: calia només restablir l'equilibri, posar-lo a plom ; i dret, enterc ja l'enxaneta amb sos bracets en nanses, calgueren sols petites inflexions de cos, imperceptibles a l'espectador indocte en la matèria, per a aconseguir-ho.

En aquell moment s'obrí el balcó del mig, i aparegueren don Pau i el general. Un espetec atronador d'aplaudiments coronà l'aparició. La mar bramulà més fortament que mai, i la curiositat i el goig promogueren veritables onades en la multitud.

- Al balcó, al balcó! -cridaren els castellers.

I el castell, ferm llavors, com un estrany pilar barroc format per un enfilall de cariàtides, començà a navegar cap al balcó per entre aquelles onades humanes que amb ell avançaven compactes i sorolloses, com avança l'aigua per la platja.

(Vilaniu)

Parada 6a: Plaça de l'Oli

- Hala hala, fora d'aquí! Això és el que et convé !Llença la pipa i a rusticar-te. Fuig de la soledat i de la quietud : escopeta a coll, un bon company i a trescar. Tu rai, que pots fer-ho!

- Qui ha de fugir d'aquí és vostè, imbècil, farsant!
- Però Daniel, què estàs dient ?
- El que sent ! I no reculo! Vostè és un ignorant, un ningú, un explotador indigne!
Ve-li aquí!

“Però home... però home” li feia el meu pare, encara no refet de la sorpresa.

- Què “home” ni què ...diable ! Què s’ha pensat, vostè... ¿que tracta amb un ximple, amb un estúpid com els que explota cada dia ? Doncs s’erra de mig a mig! Jo sóc enginyer: ho sent? Sóc home de ciència i sé més que vostè...M’he codejat amb el general Prim: ho sent? Amb el primer home del sigle, sí senyor! Del sigle!, d’aquí i de tot el món! Ho sent?... i he estat a palàcio, i he estat diputat, i he tractat tots els ministres i generals, i els he fet la guitza a tots!... Perquè tinc més món i més ciència i més coneixements que vostè, mestre Tites ! Sí mestre Tites, mestre Tites, mestre Tites !... M’estic a casa , fujo dels homes perquè sóc un desenganyat, perquè temo el seu contacte, perquè em poden tots a carnussa de torrent i em remouen les tripes! I tu em dius, imbècil !: « Au ! una escopeta i un company. Qui me’l farà aquest company? ¿Tu, fabricant d’impostures, eco de mots estranys... ? ¿ I aquesta és la teva ciència , cap de ruc ?

(La bogeria)

Parada 7a: Plaça dels Alls

De noi, molt noi encara, ja vaig sentir gran afició a les lletres... Un oncle meu, de branca materna, que em féu de pare per haver perdut jo el meu de molt menut, [...] don Josep Moragas i Tavern, tenia, en son casal de Valls, on vivíem, una esplèndida biblioteca que jo remenava a voluntat.

(Memòries literàries)

I aquí, de tot aquest batibull que ella mateixa s'armava, les enfilà més fortament que mai contra aquell testament que venia maleint ja feia temps.

Oh sí! D'ell venia tot; del testament d'aquell marit despòtic, que, emparat per les lleis dels homes, havia aconseguit estendre encara la seva tirania de vell gelós a més enllà del sepulcre amb aquell usdefruit condicional que la posava en la disjuntiva de condemnar-se a viduïtat perpètua i a sacrificar tota la felicitat que pogués oferir-li el més excel·lent dels homes, si era pobre, o de renunciar a sa actual posició i passar totes les privacions de la misèria. Quin sarcasme! Quina injustícia! Així se li pagava el sacrifici de tota sa joventut; així se li retribuïen tots els serveis fets a la casa; així eren premiades totes ses virtuts de muller lleial, de mare generosa; així es respectava la voluntat de Déu que amb la mort romp totes les cadenes de la terra!... deixant-la a ella presonera de sos fills, de sos cunyats, de tots els qui poguessin entrar a gaudir-se d'aquell usdefruit tan envejat.

(Pilar Prim)

Parada 8a: El Pati, Antic Hospital de sant Roc

“La sort de l'artista és passar-se mitja vida bregant per fer-se un nom, i l'altra meitat contemplant amb tristesa com li rosequen aquell nom l'enveja i la rivalitat dels companys que l'enaltien abans de son triomf. Si era un geni, generacions que no el conegueren li aixecaran una estàtua. Si només era un talent, al cap dels segles, se disputaran la glòria de la troballa quatre arqueòlegs de campanar. Si tan mediocre era, ni això.”

(Memòries literàries)

Miri, els que ens dediquem a les lletres necessitem un públic. Escriure, en un cert sentit, és dialogar: i aquest públic, un escriptor el té dues vegades. Primer, entre la gent de si fa no fa la seva edat. Però, acabat, ja no el troba l'autor; si s'ho val, el trobarà la seva obra, quan l'autor ja no hi és. Vull dir que hi ha una mala tongada per a

l'obra de l'artista: quan el seu públic es fa vell i surten noves modes, i ja no el consideren per allò que val o deixa de valer, sinó tan sols per si vesteix o no de moda. Jo, als seixanta anys, vaig sentir que el meu públic se'm feia vell... Només em falta ara el públic testamentari, si és que volen llegir-me; però ja no hi seré jo ni per entristir-me'n ni per alegrar-me'n.

(Memòries literàries)